

TEMA 15: LA TRANSICIÓ A LA DEMOCRÀCIA.

Nucli de continguts: Bloc 8. La transició democràtica i el procés de consolidació.

1) El franquisme sense Franco.

- 1.1 El Govern d'Arias Navarro.
- 1.2 La coordinació de l'oposició política

2) Desmantellament del franquisme i consens.

- 2.1 El Govern d'Adolfo Suárez.
- 2.2 El terrorisme durant la transició.
- 2.3 La Llei per a la reforma política.
- 2.4 La legalització de l'oposició democràtica.
- 2.5 Les eleccions democràtiques.

3) Crisi econòmica i pactes de la Moncloa.

4) Constitució i Estat autonòmic.

- 4.1 Les noves Corts i la Constitució.
- 4.2 La gènesi de l'Estat autonòmic
- 4.3 L'Estat de les autonomies.

5) La segona legislatura de la UCD.

- 5.1 Govern i crisi de la UCD.
- 5.2 El colp d'estat del 23-F.
- 5.3 El Govern de Calvo Sotelo i el final de la UCD.

1) El franquisme sense Franco.

1.1 El Govern d'Arias Navarro.

- Carlos Arias Navarro representava la continuïtat del franquisme, tranquil·litzant a l'aparell franquista i l'exèrcit, però defraudant les expectatives democràtiques de la societat.
- L'immobilisme del Govern afavorí la conflictivitat laboral i la confrontació política. El seu tractament en els mitjans de comunicació donà lloc a segrestos i tancament de publicacions.
- Tan el projecte de llei de reforma de la llei constitutiva de les Corts com el projecte de llei d'associacions no arribaren a aplicar-se, encara que sí que es va promulgar una llei reguladora de reunió molt limitada.
- El rei era partidari d'avançar en les reformes, de manera que acabarà forçant la renúncia d'Arias Navarro al juliol de 1976.

1.2 La coordinació de l'oposició política

- Al 1976 es va produir la unió de la Junta Democràtica i la Plataforma de Convergència Democràtica en la Coordinació Democràtica (Platajunta). Els integrants exigien: un Govern provisional fort, una amnistia general, llibertats polítiques, sindicals, de premsa, opinió i informació, reconeixement de les nacionalitats històriques, eleccions a Corts constituents i legalització dels partits polítics.
- La repressió i la militarització dels serveis públics amb la qual el Govern d'Arias Navarro va respondre a la protesta social, deixava en evidència el seu caràcter continuista i li va fer perdre el suport del rei.

2) Desmantellament del franquisme i consens.

2.1 El Govern d'Adolfo Suárez.

- El rei va anomenar Adolfo Suárez com a nou president del Govern. Encara que havia exercit càrrecs importants durant el règim, tractà d'accelerar les reformes, atraure's l'oposició política, neutralitzar els immobilitistes i guanyar-se l'opinió pública.
- Envoltat per un gabinet democratacristià, Suárez despenalitzà les associacions polítiques i regulà el dret de vaga. Al juliol de 1976 va aprovar una amnistia parcial que va ser amplada a l'octubre de 1977. Aquest pacte polític amb les forces democràtiques silenciava i deixava impune la repressió de la dictadura franquista.
- A l'octubre de 1976 Coordinació democràtica, junt a altres forces regionals i grups minoritaris, van formar la Plataforma d'Organismes Democràtics (POD), de la qual va sorgir la comissió encarregada de negociar amb el Govern. Aquest projecte no va tindre l'èxit esperat per que algunes formacions optaren per negociar directament amb el Govern.
- Pel que fa a les organitzacions sindicals, es va crear la Coordinadora d'Organitzacions Sindicals (COS), que agrupava CCOO, UGT i USO.
- La societat civil va adquirir un gran protagonisme reclamant reformes polítiques, socials i millores econòmiques i laborals, mitjançant la convocatòria de nombroses manifestacions.
- Aquest procés creà tensions amb els immobilitistes, produint-se la dimissió del vicepresident primer per a assumptes militars, Fernando de Santiago y Díaz de Mendivil. La seua substitució per Manuel Gutiérrez Mellado fou clau en l'acceptació militar del procés democràtic.

2.2 El terrorisme durant la transició.

- La transició va estar marcada per la violència emprada pels grups d'extrema dreta (Guerrilleros de Cristo Rey, Triple A, Batalló Basc Espanyol, etc.) i d'extrema esquerra (ETA, FRAP i el GRAPO)
- Entre 1975 i 1983 van ser assassinades o segrestades centenars de persones, destacant els segrestos de militars per part de l'extrema esquerra i l'assassinat de cinc advocats laboralistes al carrer d'Atocha per part de l'extrema dreta (24 de gener de 1977).

2.3 La Llei per a la reforma política.

- Per avançar en les reformes calia desmuntar les institucions del règim franquista. La Llei per a la reforma política tenia com objectius:
 - a) Recuperar la sobirania popular.
 - b) Dissoldre les Corts franquistes i establir unes noves Corts triades per sufragi universal, lliure, directe i secret.
 - c) Defensar els drets fonamentals i inviolables de la persona.
 - d) Reconèixer el pluripartidisme.
- Mentres es preparava la llei el Govern establí contactes amb els sectors més immobilitats i amb l'oposició democràtica, amb l'objectiu de que aquesta llei fera possible una ruptura pactada del sistema.
- La llei, amb rang de fonamental, va ser debatuda i aprovada a les Corts i sotmesa a un referèndum (que va ser favorable) el 15 de desembre de 1976.
- **Pàgina 359, Document 4, La Llei per a la reforma política.**

2.4 La legalització de l'oposició democràtica.

- El bon resultat del referèndum reforçà al Govern, que suprimí el Tribunal d'Ordre Públic i continuà amb les reformes polítiques.
- El decret llei del 8 de febrer va permetre legalitzar fins a 78 partits polítics i es va pactar la llei electoral i la convocatòria d'eleccions per al 15 de juny.
- La legalització del PCE (9 d'abril de 1977) molestà els sectors immobilitats i l'exèrcit.
- Adolfo Suárez liderà una coalició de forces de centre-dreta (Unió de Centre Democràtic, UCD) amb l'objectiu de presentar-se a les eleccions. A la dreta quedava Aliança Popular (AP) dirigida per Fraga i integrada per associacions polítiques provinents dels franquisme. A l'esquerra el PSOE i el PCE foren els grans referents, mentres que a Catalunya i el País Basc sorgien forces nacionalistes (Pacte Democràtic per Catalunya, Esquerra Republicana de Catalunya, PNB i Euskadiko Ezkerra).

2.5 Les eleccions democràtiques.

- El 15 de juny de 1977 es van celebrar eleccions legislatives lliures, aplicant la llei d'Hont. La UCD va guanyar les eleccions (166 escons) seguida pel PSOE (118). A molta distància estarien el PCE (20) i AP (16).
- Es va formar un Govern en minoria de la UCD presidit per Suárez, que buscava acords parlamentaris amb altres forces polítiques per tal de continuar amb les reformes.
- Un dels primers objectius del nou Govern serà negociar l'admissió d'Espanya a la CEE, objectiu que s'assolirà al mes de novembre.
- **Pàgina 361, document 10, Suárez es compromet amb les reformes.**

3) Crisi econòmica i pactes de la Moncloa.

- La crisi del petroli de l'any 1973 provocà una recessió mundial que afectà a Espanya amb gran força a partir de 1975.
- Es van disparar la inflació, l'atur i el dèficit de l'Estat. Moltes empreses van tancar i disminuï la reserva de divises.
- Com a resposta es va devaluar la pesseta, afavorint les exportacions, el turisme i les inversions estrangeres, però va disminuir el poder adquisitiu dels espanyols i augmentà el malestar social.
- Amb aquestes dades, el vicepresident del Govern (Fuentes Quintana) proposà a les diverses forces polítiques ficar en marxa una sèrie de pactes basats en el consens i el diàleg amb l'objectiu d'afrontar la crisi econòmica, la conflictivitat social i els extremismes polítics.
- El 25 d'octubre de 1977 es van signar els pactes de la Moncloa, amb dos grans objectius:
 - a) La reforma, sanejament i modernització de l'economia. Amb l'objectiu de reduir la inflació i el dèficit exterior es va devaluar la pesseta, s'augmentaren els impostos i el control sobre el frau fiscal. En matèria social es va acordar incrementar el nombre de places escolars, es va estendre l'assegurança de desocupació, es va reformar la Seguretat Social i es creà l'Institut Nacional d'Ocupació (INEM).
 - b) Avançar en les reformes polítiques per tal de garantir les llibertats, regular els mitjans de comunicació, la reforma del codi penal, etc.
- CCOO i UGT defensaren els pactes de la Moncloa, però els seu abast limitat els va fer perdre credibilitat davant dels seus afiliats.
- Les organitzacions patronals rebutjaren participar en les reunions i crearen la Confederació Espanyola d'Organitzacions Empresarials (CEOE) per defensar els seu interessos.

4) Constitució i Estat autonòmic.

4.1 Les noves Corts i la Constitució.

- Desmantellat el règim anterior, s'iniciava un període legislatiu i constituent.
- La Comissió d'Assumptes Constitucionals del Congrés fou l'encarregada d'elaborar una Constitució consensuada, aprovada per Congrés i Senat el 31 d'octubre de 1978 i per referèndum popular el 6 de desembre.
- La carta magna recollia en 169 articles les característiques essencials de les democràcies occidentals i del constitucionalisme espanyol:
 - a) Espanya és un Estat social i democràtic de dret, situant la llibertat com a valor fonamental.
 - b) La sobirania nacional resideix en el poble espanyol.
 - c) L'organització política de l'Estat és una monarquia parlamentària.
 - d) La nació espanyola és indissoluble, encara que es reconeix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i regions que la integren.
 - e) Garantia dels drets humans i les llibertats d'acord amb la Declaració universal dels drets humans.
 - f) Igualtat de tots els espanyols davant la llei.
 - g) Establiment d'un Estat aconfessional.
 - h) Separació de poders: legislatiu (recau en unes Corts bicamerals formats per Congrés i Senat, que a més a més controlen el poder executiu a través de la investidura i les mocions de censura), executiu (correspon al Govern, que pot presentar projectes de llei a les Corts) i judicial.

4.2 La gènesi de l'Estat autonòmic

- Mentre s'elaborava la Constitució, el Govern i l'oposició iniciaren el procés preautonòmic.
- El líder nacionalista Josep Tarradellas va tornar de l'exili i es va restablir provisionalment la Generalitat catalana per decret llei. Com a primer president de la nova Generalitat, Tarradellas va negociar un projecte d'estatut d'autonomia i els primers traspassos de competències.
- Al País Bas hi hagué un cert retard com a conseqüència del terrorisme d'ETA i l'exigència d'incorporar Navarra a la sobirania basca. Malgrat això, al 1978 es va aprovar el Consell General Basc i s'elaborà el projecte d'estatut.
- El 25 d'octubre de 1979 els dos estatuts van ser aprovats per les Corts i al març de 1980 Catalunya i País Basc celebraren les primeres eleccions autonòmiques.
- Al llarg de 1978, es van crear per decret llei els ens preautonòmics de la majoria de les regions espanyoles, encara que aquest procés en ocasions responia més a interessos polítics que a plantejaments històrics o nacionalistes.

4.3 L'Estat de les autonomies.

- La Constitució espanyola regulava la nova organització autonòmica, però deixava sense resoldre la distribució de les competències. No obstant això, la utilització del terme nacionalitat satisfia a les forces nacionalistes.
- La descentralització de l'Estat donà lloc a una Espanya amb 17 comunitats autònomes (1977-1983) més dos les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla (1995).
- La Constitució preveia dues vies d'accés a l'autonomia:
 - a) La de l'article 151 per a les nacionalitats històriques (Catalunya, País Basc, Galícia) que permetia aconseguir un major grau d'autogovern. Altres comunitats també podien optar per aquesta via si comptava amb el suport de la majoria de la població (Andalusia).
 - b) La de l'article 143 per a la resta de regions, amb un sostre competencial menor, encara que regions com València o les Canàries aconseguiren la plena autonomia per aquesta via.
- Per tal d'ordenar el desenvolupament autonòmic el govern de la UCD i el PSOE pactaren la Llei orgànica d'ordenació i harmonització del procés autonòmic (LOHPA) el 1982. Aquesta no va agradar a bascos i catalans, que presentaren un recurs davant del Tribunal Constitucional, que declarà inconstitucionals 14 dels 38 articles. Aquesta situació d'origen ha donat pas a contínues disputes entre l'Estat central i les autonomies.

5) La segona legislatura de la UCD.

5.1 Govern i crisi de la UCD.

- Les eleccions de 1979 donaren la victòria a la UCD, encara que sense majoria absoluta.
- Les diferències internes dins de la UCD dificultaren la tasca de Suárez i encara que va ficar en marxa algunes de les mesures promeses (Estatut dels treballadors, acord nacional d'educació, etc.) altres no van ser aprovades (Llei del divorci).
- Al marge de la divisió interna, l'acció del Govern es va veure dificultada per:
 - a) La crisi econòmica arrossegada des de 1973, s'agreujà per la segona crisi del petroli de 1979.
 - b) El procés autonòmic provocà fortes tensions dins de la UCD i del Govern perquè alguns sectors polítics consideraven que la unitat nacional estava en perill.
 - c) La tensió social, el terrorisme i la rapidesa de les reformes alarmaren als militars més reaccionaris. La fallida operació Galaxia pretenia segrestar al Govern i establir una junta militar.
- La fragmentació de la UCD donà lloc a una moció de censura per part del PSOE que, encara que va fracassar, va debilitar a Suárez.
- La formació d'un nou Govern no va millorar la situació. Adolfo Suárez presentà la seua dimissió el 28 de gener de 1981 i va ser substituït per Leopoldo Calvo Sotelo.

5.2 El colp d'estat del 23-F.

- El 23 de febrer de 1981, mentre se celebrava la investidura del nou president, un grup de guàrdies civils al comandament del tinent coronel Antonio Tejero assaltà el Congrés dels Diputats. Altres colpistes prenen el control de RTVE i treien els tancs al carrer a València.
- El rei es va posar en contacte amb les diverses capitànies generals i, després d'assegurar-se que eren fidels a la Corona, va condemnar el colp i es manifestà a favor de la democràcia.
- La major part de les formacions polítiques, els mitjans de comunicació i les institucions feren costat a la legalitat constitucional, fent fracassar el colp d'estat.

5.3 El Govern de Calvo Sotelo i el final de la UCD.

- La presidència del Calvo Sotelo va estar condicionada per la crisi del seu partit, la tensa situació social i les conseqüències de l'intent de colp d'estat.
- La integració d'Espanya en l'OTAN suscità un tens debat a les Corts. Finalment Espanya s'incorporà a l'organisme de forma parcial amb l'oposició de les forces esquerranes.
- Entre 1981 i 1982 Calvo Sotelo es quedà sense suports dins del seu partit ni a les Corts, de manera que hagué de dissoldre les Corts i convocar eleccions legislatives. Suárez fundà el Centre Democràtic i Social (CDS) amb l'objectiu de participar a les noves eleccions.